

THEMA: DE ETHISCHE VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE WETENSCHAPPER

INLEIDING

In de vijf artikels die volgen wordt een poging ondernomen om het probleem van de ethische verantwoordelijkheid van de wetenschapper te schetsen. Of, om preciezer te zijn, om een aantal aspecten ervan te belichten. Deze selectie opent met een bijdrage van Axel Gosseries, getiteld *De ethiek van het onderzoek*. In zijn bijdrage zoekt Gosseries uit welke mogelijkheden en vooral welke beperkingen aan het wetenschappelijk onderzoek kunnen gesteld worden. In een breed fresco worden zowel het probleem van het bezit en het verspreiden van wetenschappelijke kennis, het probleem op welke wijze kennis kan en mag verworven worden (bijvoorbeeld: mogen enquêtes misleidend zijn om de waarheid te achterhalen?), als het probleem van dieren- en embryo-experimenten geschilderd (om er maar een paar te noemen). Hoewel het vraagteken hier het meest gebruikte leesteken is – wat een bijzonder mooie onderzoeksagenda oplevert –, komt één boodschap wel duidelijk naar voor: bij het behandelen van deze thema's wordt men geconfronteerd met een diversiteit en een complexiteit die men best op hun volle waarde weet te schatten. Het alternatief is terecht te komen in nietszeggende vereenvoudigingen die de ware problemen uit het zicht doen verdwijnen.

De drie daarop aansluitende bijdrages belichten elk een aspect uit de probleemagenda van Gosseries. In de bijdrage van Jean Paul Van Bendegem, *Van oude koeien die uit de gracht moeten*, wordt dezelfde gedachte verdedigd van de onvermijdelijke en niet-reduceerbare complexiteit van de wetenschappen zelf en de verhouding maatschappij-wetenschappen. In tegenstelling tot Gosseries worden de stellingen hier onderbouwd met "oude" ideeën die volgens de auteur nog altijd zeer nuttig zijn (wat de titel verklaart).

In zijn *Persoonskenmerken en onderzoekscultuur beïnvloeden wetenschappelijke risicobeoordeling* gaat Gunter Bombaerts in op het probleem van de expert. Eerder dan een vals beeld van objectiviteit te promoten, is het van belang oog te hebben voor datgene wat vaak onder de subjectieve noemer wordt geplaatst: hoe werkt de cultuur waarin iemand zich bevindt op de persoon in, hoe bepalend kan de persoonlijkheid van de wetenschapper zélf zijn en welke rol speelt de retoriek hierin (een punt dat in het vorig artikel ook ter sprake komt)? Interessant aan deze bijdrage is dat Bombaerts in het laatste gedeelte een aantal praktische aanbevelingen presenteert om de interactie tussen de verschillende actoren te bevorderen precies op basis van deze subjectieve kenmerken.

Gelijkaardige beschouwingen vindt men terug in de bijdrage van Guido Pennings, *De morele verantwoordelijkheid van de wetenschapper die onderzoek doet op embryonale stamcellen*. Om het onderzoek van embryonale stamcellen mogelijk te maken wordt een scheidingsprincipe gehanteerd dat, eenvoudig gesteld, de herkomst van de stamcellen onafhankelijk maakt van de wetenschappelijke bedoelingen die men heeft. Pennings pleit tegen dit principe op grond van ethische bezwaren maar ook omwille van het feit dat de scheiding fictief is en wetenschappelijk onderzoek dient gezien te worden als “een complex interactief groepsgebeuren waarin vele verwisselbare spelers een rol opnemen”. Dus ook hier weer de klemtoon op de onherleidbare complexiteit van onderwerp en vraagstelling. Niet dat dit de ethische problematiek vereenvoudigt, verre van, maar het is eigenlijk geen kwestie van keus.

De laatste bijdrage van Dirk Holemans, *Nieuwe expertise in de risicomaatschappij: op weg naar technologisch burgerschap*, ten slotte schetst, net zoals de eerste bijdrage, een bredere visie waarin al de voorgaande elementen terug hun plaats krijgen. Maar – en dit is ook de reden om dit stuk als sluitstuk van deze bundel te plaatsen – de auteur heeft ook een concrete reële politieke ervaring en dit vindt zijn weerslag in deze bijdrage. Zij bevat een aantal concrete voorstellen, waarvan het belangrijkste zonder enige twijfel de oprichting is van het *Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek* (het VIWTA), een onderzoeksinstituut dat als bedoeling heeft maatschappelijke debatten rond al deze voor de mens zo ingrijpende thema's te ondersteunen.

Met deze laatste bijdrage wordt aangetoond dat deze complexe problematieken zich wel degelijk laten vertalen in een aantal praktische aanzetten. De lezer zal trouwens merken dat bij geen van de auteurs, hoewel ze allen de overtuiging delen dat we aankijken tegen ongekende en verregaande uitdagingen met irreversibele consequenties, een fatalistische of diep pessimistische houding aanwezig is. Wat de samenstellers van deze bundel beschouwen als één van de belangrijkste en meest hoopvolle conclusies.

De samenstellers,
Gustaaf C. CORNELIS
Jean Paul VAN BENDEGEM
Vrije Universiteit Brussel
Centrum voor Logica en Wetenschapsfilosofie